

Stela Cvetnić-Radić, Zrinka Mažar

Provedba mjera zaštite nakon potresa na sakralnom inventaru župne crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu

Stela Cvetnić - Radić
Zrinka Mažar
Grad Zagreb, Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode
HR – 10000 Zagreb, Kuševićeva 2/II

UDK: [726:272-523.42].025.3/4(497.521.2)"202"
[726:272-523.42].025.1(497.521.2)"2020":550.34
Pregledni rad / Preview paper
Primljeno / Received: 26. 8. 2024.

Ključne riječi: Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, potres, sakralni inventar, oltari, orgulje, mjere zaštite, demontaža, evakuacija, Hrvatski restauratorski zavod

Keywords: City Institute for the Conservation of Cultural and Natural Heritage, earthquake, sacral inventory, altars, organ, protection measures, dismantling, evacuation, Croatian Conservation Institute

Župna crkva sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu znatno je stradala u potresu koji je 2020. pogodio grad Zagreb i okolicu. Osim same građevine, u manjoj mjeri stradao je i sakralni inventar crkve stoga je, nedugo nakon potresa, evidentirana šteta na pokretnom inventaru te su utvrđene konzervatorske smjernice za daljnja postupanja. Prije početka radova konstrukcijske obnove trebalo je odlučiti hoće li se, i u kojem opsegu, izmjestiti inventar crkve. Iako je prvotno izvršena demontaža samo manjeg dijela inventara, zbog teških i naknadno utvrđenih oštećenja crkve, bilo je potrebno izmjestiti inventar gotovo u cijelosti. U članku je na primjeru crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu opisano djelovanje nadležne konzervatorske službe te opseg i zahtjevnost postupanja sa sakralnim inventarom nakon potresa. Dinamika i složenost provedenih aktivnosti bile su uvjetovane stanjem inventara i građevine te opsegom njezine konstrukcijske obnove kao prioritetom poslijepotresne obnove.

UVOD

Baš kao i davne 1880. godine, u snažnom potresu koji je 22. ožujka 2020. pogodio područje Grada Zagreba i okolne županije, kao i u nizu naknadnih potresa od kojih je najsnažniji bio onaj petrinjski, značajno je oštećena župna crkva sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu (sl. 1).

Vugrovec je zagrebačko prigorsko naselje smješteno na jugoistočnim obroncima Medvednice, povijesno podijeljeno na Gornji i Donji Vugrovec, danas u gradskoj četvrti Sesvete. Prvi put se spominje 1201. godine

u ispravi ugarsko-hrvatskog kralja Emerika u kojoj su opisane međe crkvenih posjeda, pa tako i biskupskog posjeda Vugre („predium Ugra“).¹ Lelja Dobronić navodi niz isprava i dragocjenih podataka koji govore o značaju vugrovečkog posjeda kroz povijest, povlasticama i obavezama Vugrovčana te povlastici i pravu na održavanje tjednog sajma nedjeljom u „novoj slobodnoj vesi našoj Vugrovcu“ („nove libere ville nostre de Vgra“) koje je Vugrovcu dodijelio zagrebački biskup Mihalj (1296.-1303.).² Vugrovečka župa navodi se u popisu župa Zagrebačke biskupije 1334., a srednjovjekovna crkva sv. Mihaela Arkandela (sv. Mihalja, sv. Mihaela) u pisanim izvorima spominje se prvi put 1343. godine.³ U kanonskim vizitacijama se, uz župnu crkvu sv. Mihalja, opisuju i kapela sv. Ivana Evanđeliste ispod biskupskog utvrđenog grada („castrum Vugre“) srušena 1796., kapela sv. Benedikta Opat iznad kaštela, srušena 1779., te od 18. stoljeća i kapela sv. Franje Ksaverskog, smještena na raskršću na sajmišnom putu.⁴

Kapela sv. Franje Ksaverskog sagrađena je na mjestu današnje župne crkve zalaganjem biskupa Jurja Branjuga (1723.-1747.) i marom župljana i vugrovečkog župnika

1 DOBRONIĆ, LELJA, 1951., 253-255.

2 DOBRONIĆ, LELJA, 2003., 21-41.

3 U lokalnom govoru uvriježen je naziv crkve, kasnije grobljanske kapele, sv. Mihalja koji je i danas široko prihvaćen, koristi se u dijelu stručne literature/dokumentacije te će se dalje u ovom tekstu koristiti lokalni naziv. Do danas su očuvani elementi arhitekture koji imaju oblikovne karakteristike romanike (uski, lučno zaključen prozor na južnom pročelju) i gotike (šiljasto zaključen luk nad glavnim ulazom), zbog čega je moguće je da je crkva sv. Mihalja građena i ranije. Srednjovjekovna crkva je krajem 17. stoljeća barokizirana i opisana u vizitaciji 1681., a tadašnji zagrebački lektor i kanonik Pavao Kos značajno je pridonio novoj baroknoj opremi crkve.

4 NADU, MLADEN, 1994., 21-22.

1 Vugrovec, župna crkva sv. Franje Ksaverskog nakon potresa (foto: S. Novak, Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode – dalje GZZSKP, 2020.)

Vugrovec, Parish Church of St. Frances Xavier after the earthquake (photo: S. Novak, City Institute for the Conservation of Cultural and Natural Heritage, 2020)

Jurja Juranića.⁵ Godine 1736. opisana je kao zidana od temelja, s nadsvođenim svetištem i brodom pod obojenim tabulatom te s drvenim tornjićem iznad glavnog pročelja.⁶ S obzirom na značaj Vugrovca kao biskupskog posjeda te činjenice da se na prostoru vugrovečkog sajmišta nedjeljom, na sajmeni dan, okupljao velik broj ljudi, u vrijeme zagrebačkog biskupa Franje Baltazara Thauszyja (1751.-1769.) na mjestu stare kapele sv. Franje Ksaverskog podignuta je nova zidana kapela istog titulara, bogato opremljena novim oltarima i posvećena 29. srpnja 1759. godine. Nova kapela bila je majstorski sazidana, jednobrodna, svođenog svetišta i lađe, s dvije plitke bočne kapele i polukružnim svetištem orijentiranim prema

sjeveru, bez sakristije i s malim zvonikom na južnom pročelju. Godine 1803., dekretom biskupa Maksimilijana Vrhovca (1787.-1827.), barokna kapela sv. Franje Ksaverskog proglašena je župnom crkvom, a crkva sv. Mihalja kapelom. Narteks s pjevalištem, nadvišen novim četvrtastim tornjem zvonika, koji je u gornjem dijelu raščlanjen prozorom i satom, dograđen je s južne strane crkve, a sakristija s oratorijem uz zapadni zid crkve 1821. godine.⁷ U unutrašnjosti crkve smještena su tri nova drvena oltara, glavni oltar u svetištu posvećen sv. Franji Ksaverskom i dva bočna oltara u pokrajnjim kapelama, posvećena Majci Božjoj i sv. Josipu.⁸ Doris Baričević pripisala ih je Franzu Antonu Straubu (1726.-1774.), najmlađem od petorice

5 GALOVIĆ, IVAN, 1969., 25.

6 PERUŠIĆ, MLADEN, 2021.

7 KLAJČ, IVAN, 2019., 354-359.

8 ŠKARIĆ, KSENIJA; OŽANIĆ MARTINA, 2019., 242.

2 Vugrovec, župna crkva sv. Franje Ksaverskog, unutrašnjost crkve nakon potresa (foto: S. Novak, GZZSKP, 2020.)

Vugrovec, Parish Church of St. Frances Xavier, interior of the church after the earthquake (photo: S. Novak, City Institute for the Conservation of Cultural and Natural Heritage, 2020)

sinova Johanna Georga Strauba iz Wiesensteiga posvećenih kiparskom pozivu koji su, svojim vrhunskim ostvarenjima u brojnim crkvama diljem današnje Njemačke, Austrije, Slovenije i Hrvatske, pozicionirali obitelj Straub kao jednu od najzanimljivijih pojava baroknog kiparstva Srednje Europe.⁹ Od ostalog inventara u crkvi se, uz krstionicu i propovjedaonicu datiranu u prvu polovinu 19. stoljeća, nalaze klupe za vjernike, Božji grob u prostoru ispod pjevališta, postaje Križnog puta te pojedinačni kipovi različite datacije i provenijencije¹⁰ (sl. 2). U sakristiji se nalazi stari drveni sakristijski ormar u kojem se čuvaju predmeti od tekstila i metala, većinom s kraja 19. i početka 20. stoljeća, te nekoliko predmeta datiranih ranije u

18. stoljeće.¹¹ Orgulje na pjevalištu, opus 205., izgradila je 1909. godine zagrebačka radionica *M. Heferer Udova i Sin, Prva hrvatska gradiona orgulja, harmonija i glasovira*. Župna crkva sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu, sa

11 Zbirka tekstilnih predmeta sadrži dvadesetak misnica, tri pluvijala, osam dalmatika, pet crkvenih zastava te veći broj štola, manipula, veluma za kaleže, bursi, pala i drugih tekstilnih predmeta različitih boja, vremena nastanka i oblika. Od ostalih predmeta, crkvenog posuđa i predmeta od metala, u crkvi i sakristiji nalaze se uglavnom predmeti nastali krajem 18. te tijekom 19. ili 20. stoljeća. Kao izniman izdvaja se relikvijar u obliku pokaznice, s moćima sv. Franje Ksaverskog, što ga je kapeli sv. Franje Ksaverskog 1759. darovao biskup Franjo Thauszy i uz koji je sačuvana originalna drvena spremnica obložena kožom. Zbirku su inventirale i stručno obradile Dubravka Habuš Skendžić i Heda Šlogar, što je rezultiralo opsežnim katalogom i izložbom *Misno ruho župne crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu* održane 2017. godine u Muzeju Prigorja u Sesvetama, a 2018. u prostoru Domitrovićeve kule na zagrebačkom Kaptolu. Važno je istaknuti da su vrijedni, stariji predmeti iz župe u Vugrovcu 1948. dani na čuvanje u Dijecezanski muzej Zagrebačke nadbiskupije i Riznicu zagrebačke katedrale.

9 BARIČEVIĆ DORIS, 1992.-1993., 193-218.

10 HABUŠ SKENDŽIĆ, DUBRAVKA; ŠLOGAR, HEDA, 2018.

sačuvanim crkvenim inventarom iz 18. i 19. stoljeća, odlikuje se izrazitom kulturno-povijesnom, graditeljsko-tipološkom, arhitektonskom, ambijentalnom i urbanističkom kvalitetom.¹²

ŠTETA OD POTRESA

Župna crkva sv. Franje Ksaverskog građena je u više faza (1759., 1821.), a njena nosiva konstrukcija zidana je većim dijelom punom opekam, dijelom u kombinaciji kamena i opeke, sve u vapnenom mortu. Krovšte je drvena konstrukcija izvedena u formi visulje. Glavnu nosivu konstrukciju crkve čine obodni zidani zidovi te lukovi na središnjem dijelu građevine, a stropne konstrukcije čine zidani križni svodovi. Najznačajnija oštećenja uslijed zagrebačkog potresa, pojačana nizom naknadnih potresa, nastala su na zidovima svetišta i bočnih kapela, na križnim svodovima i obodnim lukovima te u prostoru sakristije i oko svih otvora, a značajno je oštećen i toranj zvonika. Pojedine pukotine bile su vidljive obostrano što je tumačeno pucanjem zida u punoj širini.¹³ S obzirom na nastala teška oštećenja, crkva je kategorizirana oznakom K4 prema Europskoj makroseizmičkoj ljestvici, EMS-98, pomoću koje se određuje intenzitet potresnog djelovanja i kategorizira utvrđena šteta (K1 - K5). Uz značajna oštećenja crkve, oštećenja od potresa zabilježena su i na sakralnom inventaru u unutrašnjosti crkve. Prvi pregled crkve i inventara, na sam dan potresa, izvršili su restoratorica Nives Maksimović Vasev i inženjer građevine Josip Vukoje.¹⁴ Također, župniku su dane upute za ograničavanje pristupa građevini i izmještanje vrijednih stvari, a preporučeno je i još jedan hitan pregled statičara. Stoga je 24. ožujka 2020. crkva detaljnije pregledana, pri čemu je utvrđeno da je znatno oštećena i opasna za boravak, a u slučaju novog jačeg potresa, velika je mogućnost urušavanja pojedinih dijelova njezine zidane konstrukcije.¹⁵

Zbog tako teških oštećenja crkve, župnik Filip Lucić je već u prvim danima nakon potresa samostalno organizirao i uz pomoć župljana izvršio evakuaciju crkvenog namještaja i svih vrijednih predmeta iz sakristije. Sakristijski ormar,

12 Za župnu crkvu sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu, na k.č.br.1, k.o. Vugrovec u Zagrebu, je rješenjem Ministarstva kulture, KLASA: UP-I-612-08/03-01-06/0422, URBROJ: 532-10-1/8(JB)-04-2 od 18. 3. 2004., utvrđeno svojstvo kulturnog dobra te je upisana u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Listu zaštićenih kulturnih dobara pod brojem Z-1478. Ujedno, nalazi se i na području zaštićene Povijesne cjeline naselja Vugrovec (Z-1545).

13 GALIĆ, BRANKO, 2021.

14 MAKSIMOVIĆ VASEV, NIVES, 2020. Uz fotografsko dokumentiranje i kratki opis zatečenog stanja crkve i inventara, Nives Maksimović Vasev izvršila je i hitnu evakuaciju oštećenih i najugroženijih skulptura, sv. *Lovre* i sv. *Martina* s bočnog oltara sv. Josipa te skulptura sv. *Marije Magdale* i sv. *Ane Trojne* iz prostora svetišta. Skulpture svetica nalazile su se na bočnom oltaru Blažene Djevice Marije u kapeli sv. Mihalja, otkud su ukradene, te su po pronalasku smještene u župnu crkvu. Prve evakuirane skulpture iz župne crkve sv. Franje Ksaverskog su zapakirane, obilježene i privremeno pohranjene u podrum župnog dvora.

15 PODNAR, HRVOJE, 2020.

3 Vugrovec, župna crkva sv. Franje Ksaverskog, glavni oltar (foto: G. Tomljenović, Hrvatski restauratorski zavod – dalje HRZ, 2019.)

Vugrovec, Parish Church of St. Francis Xavier, main altar (photo: G. Tomljenović, Croatian Conservation Institute, 2019)

knjige, liturgijski predmeti i liturgijsko ruho preseljeni su u podrum župnog dvora, koji nije bio oštećen i koji je, nedugo nakon potresa, opremljen za služenje misa. Također, zbog oštećenja i radi opasnosti od mogućeg urušavanja crkvenog svoda iznad obnovljenih orgulja,¹⁶ na poziv župnika Umjetnička radionica Heferer hitno je demontirala i evakuirala fonički fundus orgulja privremeno pohranjen u prizemlju dvorišne građevine obiteljske kuće u Markovom Polju.¹⁷ Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode (u daljnjem tekstu Gradski zavod) izvršio je 4. travnja 2020. prvi pregled vugrovečke župne crkve i njenog inventara. Glavni oltar sv. Franje Ksaverskog odmaknut je od polukružnog zida svetišta, a ispred njega nalazi se nova oltarna menza (sl. 3). Oltar nije sačuvan u izvornom obliku, već je

16 Cjelovitu obnovu instrumentalnog ustroja orgulja, po fazama, izvršila je Umjetnička radionica Heferer, a obnovu kućišta restauratori obrta za restauriranje i dizajn Gilda, sve u razdoblju 2010.-2015. Radovi su većim dijelom financirani kroz redovne programe Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, a svečani koncert i kolaudacija obnovljenih orgulja održani su 3. prosinca 2015.

17 RADIONICA HEFERER, 2020.

4 Vugrovec, župna crkva sv. Franje Ksaverskog, bočni oltar Majke Božje (foto: G. Tomljenović, HRZ, 2019.)

Vugrovec, Parish Church of St. Francis Xavier, side altar of Our Lady (photo: G. Tomljenović, Croatian Conservation Institute, 2019)

5 Vugrovec, župna crkva sv. Franje Ksaverskog, bočni oltar sv. Josipa (foto: G. Tomljenović, HRZ, 2019.)

Vugrovec, Parish Church of St. Francis Xavier, side altar of St. Joseph (photo: Goran Tomljenović, Croatian Conservation Institute, 2019)

1838. bio značajno preoblikovan, a 1944. posljednji put cjelovito obnovljen i repolikromiran.¹⁸ Doris Baričević je Franzu Antonu Straubu pripisala sačuvane skulpture četiri anđela i vaze na vrhu oltara koji imaju oznake njegove tipologije i stila. Velika oltarna slika *Čudo svetog Franje Ksaverskog*, autora Mihaela Stroya (1803.-1871.), slikana je 1838., vjerojatno prema Rubensovoj slici kao predlošku, i prigodom preoblikovanja oltara iste godine, zamijenila je starije oltarne slike. Na oltaru se nalazi i arhitektonski koncipirano svetohranište zaključeno rijetkim ikonografskim prikazom žrtvovanog Jaganjca Božjeg. Pregledom je utvrđeno da je na glavnom oltaru došlo do pomaka i destabilizacije arhitekture oltara, bio je vidljiv pomak drugog stupa na lijevoj strani u zoni retabla, kao i pomak atike-trokutastog zabata na vrhu oltara. Također, s atike je pala lijeva ukrasna vaza, a odlomilo se i krilo manjeg anđela koji se nalazio s lijeve strane svetohraništa.

U lijevoj bočnoj kapeli nalazi se oltar Majke Božje sa slikom *Bogorodica s malim Isusom* iz 1908., autora Dragutina (Dragana) Bedenka, koja je zamijenila raniju oltarnu sliku¹⁹ (sl. 4). Uz oltarnu sliku smještene su obostrano skulpture sv. Karla Boromejskog (lijevo) i sv. Ivana Nepomuka (desno) koje izvorno nisu pripadale oltarnoj cjelini. Naatici oltara nalazi se slika *Raspeća* u rokajnoj kartuši, nepoznatog autora, datirana u vrijeme gradnje oltara. U gornjem dijelu, na oltarnom gređu, nalaze se skulpture *Arona* i *Mojsija* koje su izvorno stajale niže na retablu, uz centralnu oltarnu sliku, a Doris Baričević ih pripisuje Franzu Antonu Straubu, kao i dvije plamene vaze na vrhu oltara. Na zidu kapele, sa svake strane oltara Majke Božje, na samostalnim konzolama nalaze se skulpture sv. Petra (lijevo) i sv. Pavla (desno), izvorno s glavnog oltara sv. Mihaela Arkandela u kapeli sv. Mihalja u Vugrovcu od kuda su bile ukradene.²⁰ Nakon pronalaska skulptura, prije svega radi njihove sigurnosti, ali

¹⁸ ŠKARIĆ, KSENIJA; OŽANIĆ MARTINA, 2018. <https://www.trars.eu/catalog-item.php?id=32> (20. 3. 2024.)

¹⁹ ŠKARIĆ, KSENIJA; OŽANIĆ MARTINA, 2018. <https://www.trars.eu/catalog-item.php?id=34> (20. 3. 2024.)

²⁰ GALOVIĆ, MARIJANA; WOLFF ZUBOVIĆ, MARTINA, 2013.

i stanja kapele, postavljene su u župnu crkvu. Pregledom je utvrđeno da je na oltaru Majke Božje također došlo do pomaka u arhitekturi oltara, osobito u zoni retabla, gdje je bio vidljiv pomak lijevog stupa koji nosi oltarno grede.

U desnoj bočnoj kapeli nalazi se oltar sv. Josipa koji je svojim oblikovanjem pandan oltaru Majke Božje na suprotnoj strani²¹ (sl. 5). Uz središnju oltarnu sliku Ivana Zaschea (1825.-1863.), *Sv. Josip*, 1858., smještene su skulpture sv. Lovre (lijevo) i sv. Martina (desno) koje izvorno nisu pripadale oltarnoj cjelini. Naatici se, u pozlaćenoj rokajnoj kartuši, nalazi barokna slika *Sv. Katarina Aleksandrijska* nepoznatog autora te skulpture sv. Jeronima (lijevo) i sv. Ambrozija (desno) koje Doris Baričević, kao i dvije plamene vaze, također pripisuje Straubu. Na konzolama, bočno od oltara, postavljene su skulpture sv. Nikole Biskupa (lijevo) i sv. Ivana Evanđelista (desno) koje su se nalazile na oltaru Blažene Djevice Marije u kapeli sv. Mihalja otkud su, kao i ranije spomenute skulpture, ukradene. Bočni oltar sv. Josipa nije bio oštećen, no uslijed potresa s oltara je pala skulptura sv. Lovre, pri čemu su joj oštećeni lice i nos, desna ruka se odlomila od ramena, oštećena joj je šaka i prsti, a na lijevoj ruci su se odlomili palac i dio odjeće. Skulptura sv. Martina se uslijed potresa izmaknula, no nije pala s oltara.²² Uz sve navedeno, bila su vidljiva i manja strukturna i površinska oštećenja te znatno zaprašivanje inventara, baš kao i na ostalim sakralnim inventarima u potresom oštećenim zagrebačkim crkvama. Pregledom je također utvrđeno da se propovjedaonica dijelom odvojila od zida crkve, no prvim pregledom nije bilo moguće utvrditi u kojoj je mjeri destabilizirana. S obzirom na teška oštećenja crkve, opseg štete na inventaru, a osobito vidljive pomake u arhitekturi oltara, kao i opasnosti od njihovoga daljnjeg oštećenja, utvrđena je nužnost hitnog uključivanja restauratora, potreba detaljnog stručnog pregleda oltara i propovjedaonice te dobivanja smjernica za daljnje postupanje.²³

Nakon Odluke o provedbi popisa štete prouzročene potresom u gradu Zagrebu i okolici na muzejskoj građi, dokumentaciji, muzejskom inventaru, crkvenom inventaru te pokretnim kulturnim dobrima u posjedu drugih pravnih i fizičkih osoba, koju je 27. travnja 2020. donijela ministrica kulture, započeo je proces popisivanja štete i popunjavanje standardiziranih obrazaca, izrađenih za evidenciju štete od potresa na pokretnim kulturnim dobrima koji su sastavni dio navedene Odluke. S obzirom na opseg štete od potresa i broj kulturnih dobara na području Grada Zagreba, u obilazak i

evidentiranje štete uključeni su i stručni timovi Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske koje su činili konzervatori Uprave za zaštitu kulturne baštine i restauratori Hrvatskog restauratorskog zavoda.²⁴ Prilikom evidencije štete od potresa na inventaru župne crkve u Vugrovcu ispunjeno je ukupno pet obrazaca, za glavni oltar, dva bočna oltara, propovjedaonicu i orgulje.²⁵

PROVEDENE AKTIVNOSTI I MJERE ZAŠTITE INVENTARA

U svim zagrebačkim crkvama oštećenima od potresa, pa tako i u župnoj crkvi sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu, bilo je potrebno propisati daljnja postupanja sa sakralnim inventarom. Svako izmještanje inventara iz prostora crkve predstavlja potencijalnu opasnost za njegovo oštećenje koje može nastati prilikom demontaže pojedinih dijelova inventara i/ili transporta, uslijed naglih promjena temperature i/ili relativne vlažnosti zraka i uvjeta čuvanja, ali isto tako i zbog nerijetko dugotrajne pohrane u privremenim čuvaonicama u kojima je teško postići i zadržati optimalne i stabilne mikroklimatske uvjete. Stoga je načelna preporuka da se inventar u najvećem mogućem opsegu zadrži i zaštititi u crkvi *in situ*, odnosno da se stručno demontiraju i evakuiraju samo oštećeni i/ili ugroženi dijelovi inventara, kao i oni koji otežavaju ili priječe nesmetano izvođenje građevinskih radova. Temeljem prvog pregleda župne crkve i uvida u stanje inventara nakon potresa te popunjene obrasce za evidenciju štete od potresa na pokretnim kulturnim dobrima, Gradski zavod propisao je Župi sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu konzervatorske smjernice za postupanje s pokretnim inventarom.²⁶

Zbog značajnih oštećenja crkve, naknadnih podrhtavanja tla te planiranih opsežnih građevinskih radova konstrukcijske obnove crkve, bilo je nužno dio inventara demontirati i evakuirati, a preostali dio zaštititi *in situ* postavljanjem zaštitnih drvenih oplata. U konzervatorskim smjernicama Gradskog zavoda utvrđeno je da je s glavnog oltara potrebno demontirati i evakuirati: oltarnu sliku, dvije skulpture većih krilatih anđela koji se nalaze sa svake strane oltarne slike iznad stupova retabla, dvije skulpture manjih krilatih anđela koji se nalaze s lijeve i desne strane svetohraništa te svetohranište i atiku u cijelosti (sl. 6). Predviđeno je da se ostali dijelovi arhitekture glavnog oltara

21 ŠKARIĆ, KSENIJA; OŽANIĆ MARTINA, 2018. <https://www.trars.eu/catalog-item.php?id=33> (20. 3. 2024.)

22 Skulpture sv. Lovre i sv. Martina je odmah nakon potresa iz crkve evakuirala restauratorica Nives Maksimović Vasev.

23 Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode (dalje: GZZSKP), Zapisnik o prvom pregledu dana 4. travnja 2020., KLASA: 612-08/20-010/699, URBROJ: 251-18-04/002-20-1, 10. 4. 2020.

24 SIRONIĆ, MARIJANA; MAŽAR, ZRINKA, 2022.-2023., 115, 127.

25 GZZSKP, Obrasci za evidenciju štete od potresa na kulturnim dobrima, Ministarstvo kulture RH, pokretna kulturna dobra, broj evidencije: 303 / 301, datum evidencije štete: 8. 5. 2020. Evidenciju štete na pokretnom inventaru župne crkve sv. Franje u Vugrovcu izvršio je stručni tim Uprave, voditelj tima: Martina Ožanić; članovi: Ksenija Škarić, Neven Bradić, Tanja Rihtar, Dragutin Furdri i Goran Tomljenović.

26 GZZSKP, Konzervatorske smjernice za postupanje s inventarom upućene Župi sv. Franje Ksaverskog, KLASA: 612-08/20-010/699; URBROJ: 251-18-04/002-20-2, od 10. 6. 2020.

6 Vugrovec, župna crkva sv. Franje Ksaverskog, glavni oltar sv. Franje Ksaverskog nakon demontaže atike, skulptura, oltarne slike i svetohraništa (foto: N. Oštarijaš, HRZ, 2020.).

Vugrovec, Parish Church of St. Francis Xavier, main altar after dismantling the attic, sculptures, altarpiece and tabernacle (photo: N. Oštarijaš, Croatian Conservation Institute, 2020)

zaštite *in situ*, a da se izmaknuti lijevi stup retabla, prije postavljanja zaštitne oplata, vrati na izvornu poziciju te učvrsti kako bi se arhitektura oltara stabilizirala. Također, utvrđeno je da je, zbog znatnog oštećenja vanjskog zida zapadne bočne kapele, potrebno demontirati i evakuirati oltar Majke Božje u cijelosti, izuzev zidanog stipesa s menzom i drvenom oplatom za koji je predviđena zaštita *in situ* (sl. 7). S desnog bočnog oltara sv. Josipa potrebno je demontirati i evakuirati dvije oltarne slike, skulpture sv. Jeronima i sv. Ambrozija, dvije vaze s atike kao i atiku u cijelosti. Budući da prvim pregledima crkve nisu utvrđena znatnija oštećenja vanjskog zida istočne kapele, predviđeno je da se ostali dijelovi arhitekture oltara sv. Josipa zaštite *in situ* (sl. 8). Smjernicama je predviđena i evakuacija svih skulptura koje su se nalazile na konzolama na zidovima

bočnih kapela.²⁷ S obzirom na utvrđeno, zatraženo je, putem Uprave za zaštitu kulturne baštine, da hitne mjere zaštite inventara izvrše djelatnici Hrvatskog restauratorskog zavoda.²⁸ Uz zalaganje župnika i pomoć župljana osiguran je prostor za privremenu pohranu dijela inventara župne crkve, a pregled i priprema prostora izvršena je u suradnji i prema smjernicama Hrvatskog restauratorskog zavoda.

.....
27 S obzirom na sva planirana postupanja s inventarom, kao i njegovu povijesno-umjetničku vrijednost, unutar zaštićene župne crkve sv. Franje Ksaverskog, Gradski zavod posebno je zaštitio i njen inventar kao pokretno dobro, GZZSKP, Rješenje o preventivnoj zaštiti inventara, KLASA: UP/I-612-08/20-03/06; URBROJ: 251-18-04-20-01, od 29.7.2020.

28 GZZSKP, Zahtjev upućen Upravi za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske za poduzimanje hitnih intervencija Hrvatskog restauratorskog zavoda na sakralnom inventaru Župne crkve sv. Franje Ksaverskog, Vugrovec Donji, KLASA: 612-08/20-010/699; URBROJ: 251-18-04/002-20-3, od 10. 6. 2020.

7 Vugrovec, župna crkva sv. Franje Ksaverskog, bočni oltar Majke Božje nakon demontaže retabla i atike (foto: N. Oštarijaš, HRZ, 2020.)

Vugrovec, Parish Church of St. Frances Xavier, side altar of Our Lady after dismantling (photo: N. Oštarijaš, Croatian Conservation Institute, 2020)

8 Vugrovec, župna crkva sv. Franje Ksaverskog, bočni oltar sv. Josipa nakon demontaže atike, skulptura i oltarne slike, ispred je predela bočnog oltara Majke Božje pripremljena za transport (foto: Z. Mažar, GZZSKP, 2020.)

Vugrovec, Parish Church of St. Frances Xavier, side altar of St. Joseph after dismantling the attic, sculptures and altarpiece, in front is the predella of the side altar of Our Lady ready for transport (photo: Z. Mažar, City Institute for the Conservation of Cultural and Natural Heritage, 2020)

Radovi stručne demontaže, preventivne zaštite i primarnog konzerviranja te evakuacije i privremene pohrane sakralnog inventara crkve izvedeni su u kolovozu 2020. godine,²⁹ u opsegu koji je bio predviđen u obrascima za evidenciju štete na pokretnim kulturnim dobrima i utvrđen konzervatorskim smjernicama Gradskog zavoda (sl. 9).

Osim predviđenog, s vrha propovjedaonice demontiran je Mojsijev dekalog, a za ostale dijelove propovjedaonice predviđena je zaštita *in situ*. Umjetnine i dijelovi oltara su otprašeni, nestabilni slojevi polikromije su stabilizirani, umjetnine su obilježene, zapakirane u transportnu zračnu foliju i sve je premješteno u prethodno pripremljene prostore u pomoćnoj građevini u dvorištu obiteljske kuće u Markovom Polju (gdje su već ranije bili pohranjeni drveni

29 Radove su izvršili djelatnici Hrvatskog restauratorskog zavoda pod stručnim vodstvom Ksenije Škarić, uz prethodno odobrenje Gradskog zavoda, GZZSKP, Rješenje, KLASA: UP/I-612-08/20-006/662; URBROJ: 251-18-04-20-2, od 20. 8. 2020.

sanduci sa sviralama orgulja). Umjetnine su raspoređene na police prema vrsti materijala i po oltarnim cjelinama, prekrivene polietilenskom tkaninom (*Tyvek*), a u prostore su postavljeni digitalni termohigrografi za kontinuirano praćenje relativne vlage i temperature³⁰ (sl. 10).

Nakon demontaže atike s oltara sv. Josipa postala je vidljiva pukotina: ona se sredinom zida bočne kapele spuštala iza dijelova oltara koji nisu demontirani i za koje je planirana zaštita drvenim oplatom *in situ*. Pukotina se u ljeto 2020. počela nazirati i na vanjskom zidu kapele, a njezino znatno povećanje pripisano je nizu naknadnih potresa. Pregledom unutrašnjosti župne crkve početkom rujna 2020., nastavno na prvu pripremljenu projektnu dokumentaciju za sanaciju teško oštećene crkve,³¹ zaključeno je da je neophodno demontirati i ostale dijelove bočnog

30 ŠKARIĆ, KSENIJA, 2020.

31 FORETIĆ DOLEŽAL, MAŠA, GALIĆ, BRANKO, 2020.

9 Vugrovec, župna crkva sv. Franje Ksaverskog, unutrašnjost tijekom radova zaštite i demontaže sakralnog inventara (foto: Z. Mažar, GZZSKP, 2020.)

Vugrovec, Parish Church of St. Frances Xavier, interior during dismantling activities (photo: Z. Mažar, City Institute for the Conservation of Cultural and Natural Heritage, 2020)

10 Pohrana evakuiranih dijelova inventara u privremenom spremištu u Markovom Polju (foto: Z. Mažar, GZZSKP, 2020.)

Storage of evacuated inventory items in a temporary storage space in Markovo Polje (photo: Z. Mažar, City Institute for the Conservation of Cultural and Natural Heritage, 2020)

oltara sv. Josipa kako bi se pukotina cjelovito sagledala i primjereno sanirala.

Radi predviđenog opsega radova preporučeno je da se demontira i baldahin propovjedaonice, da se krstionica zaštiti potpunim zatvaranjem niše u zapadnoj kapeli te da se u cijelosti demontira gornji dio kućišta orgulja.³² Također, utvrđeno je da su oštećenja sjevernog zida svetišta progredirala i da radove njegovog ojačanja neće biti moguće izvršiti bez demontaže preostalih dijelova arhitekture glavnog oltara. Izmjerom pozicije i dimenzije glavnog oltara u odnosu na teško oštećeni polukružni zid svetišta utvrđeno je da, ukoliko bi se postavila neophodna zaštitna oplata, ne ostaje dovoljno mjesta za postavu radne skele i pristup radnika iza i uz oltar, kao ni dovoljno prostora za manipulaciju alatima i izvođenje potrebnih radova, što je postalo vidljivo iz naknadno dostavljene dokumentacije Gradskom zavodu.³³ S obzirom na utvrđeno početkom listopada 2020., zatražena

je dodatna demontaža i evakuacija inventara³⁴ koju je također izvršio Hrvatski restauratorski zavod.³⁵ Demontirani su svi dijelovi arhitekture glavnog oltara, izuzev predele za koju je utvrđeno da je konstrukcijski vezana uz krila što se spuštaju uz zidani stipes, do izvornog poda svetišta.³⁶ U cijelosti je demontirana arhitektura bočnog oltara sv. Josipa te baldahin i stražnja strana propovjedaonice.³⁷

32 GZZSKP, Službena bilješka o obilasku župne crkve sv. Franje Ksaverskog dana 09. rujna 2020., KLASA: 612-08/20-010/699; URBROJ: 251-18-04/002-20-11, od 14. 9. 2020.

33 LUCIĆ, FILIP; PERUŠIĆ, MLADEN, 2020.

34 GZZSKP, Zahtjev upućen Upravi za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske za dodatno poduzimanje hitnih intervencija Hrvatskog restauratorskog zavoda na sakralnom inventaru Župne crkve sv. Franje Ksaverskog, Vugrovec Donji, KLASA: 612-08/20-010/699; URBROJ: 251-18-04/002-20-15, od 2. 10. 2020.

35 Radovi su izvršeni pod stručnim vodstvom Ede Anušića, 30. 11. i 1. 12. 2020.

36 Izvorni pod svetišta župne crkve sv. Franje Ksaverskog povišen je nakon 1982. dodavanjem dvije stube, što je utjecalo na cjelokupni izgled i proporciju glavnog oltara, a originalne dvije kamene stube i donji drveni dijelovi oltara ostali su ispod razine novog poda svetišta. Cjelovitom obnovom župne crkve predviđeno je spuštanje poda svetišta na izvornu kotu te obnova i prezentacija originalnih kamenih stuba glavnog i bočnih oltara.

37 GZZSKP, Izvještaj o provedenom konzervatorskom nadzoru druge faze demontaže, evakuacije i privremene pohrane sakralnog inventara iz župne crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu, KLASA: 612-08/20-010/821; URBROJ: 251-18-04/002-20-04, od 4. 12. 2020.

11 Pohrana evakuiranih dijelova inventara u privremenom spremištu u Markovom Polju (foto: Z. Mažar, GZZSKP, 2020.)

Storage of evacuated inventory items in a temporary storage space in Markovo Polje (photo: Z. Mažar, City Institute for the Conservation of Cultural and Natural Heritage, 2020)

12 Privremeno spremište u Markovom Polju, zaštita evakuiranih dijelova oltara Tyvek folijom (foto: N. Oštarijaš, HRZ, 2020.)

Temporary storage space in Markovo Polje, protection of evacuated inventory items with Tyvek sheets (photo: N. Oštarijaš, Croatian Conservation Institute, 2020)

Nakon demontaže i evakuacije većeg dijela sakralnog inventara iz crkve, sukladno izdanim konzervatorskim smjernicama, izvođač radova³⁸ zaštitio je *in situ* OSB pločama preostale dijelove glavnog i dva bočna oltara, nišu u kojoj se nalazi krstionica, a govornica propovjedaonice prekrivena je folijom.

Fonički ustroj orgulja, kako smo ranije spomenuli, evakuiran je u travnju 2020., neposredno nakon potresa. Zbog oštećenja svoda pjevališta u siječnju 2021. demontiran je i gornji dio drvenog kućišta orgulja,³⁹ dok se donji dio kućišta s instrumentalnim ustrojem nije demontirao, nego je ostao na pjevalištu, zaštićen *in situ*. Naknadno je utvrđeno da je, zbog opsega potrebnih građevinskih radova konstrukcijske

obnove crkve i pjevališta,⁴⁰ neophodno demontirati i donji dio kućišta, s preostalim dijelom instrumentalnog ustroja orgulja te sviraonik dijelom uzidan u ogradu pjevališta. Stoga je u srpnju 2022. angažirana Umjetnička radionica Heferer koja je izvela radove demontaže preostalih dijelova orgulja.⁴¹

38 Radove konstrukcijske obnove župne crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu izveo je Foton Promet d.o.o., A. Šenoe 25, Vugrovec, Sesvete.

39 Radove je zajedno s izvođačem radova, tvrtkom Foton Promet d.o.o., izvršila restauratorica Nives Maksimović. Svi elementi gornjeg dijela kućišta orgulja su demontirani, otprašeni, zamotani u transportnu zračnu foliju, obilježeni i premješteni u privremeno spremište u Markovom Polju.

40 Radovi konstrukcijske obnove župne crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu nakon potresa izvode se prema dokumentaciji: Glavni projekt konstruktivne obnove crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu, k.č. 283/2 k.o. Vugrovec, Razina 3: Konstruktivna obnovacrkve sv. Franje Ksaverskog; Vugrovec, Z.O.P. VU-SVFR iz veljače 2022. kao prva faza cjelovite obnove zgrade, koji se sastoji od: MAPA 1. Arhitektonski projekt - Konstruktivna obnova crkve sv. Franje Ksaverskog, Vugrovec, T.D. 01/22., Ured ovlaštene arhitekture Maše Foretić Doležal, Prilaz G. Deželića 16, Zagreb, glavna projektantica i projektantica arh. dijela projekta, Maša Foretić Doležal, veljača 2022.; MAPA 2. Građevinski projekt, projekt konstrukcije, broj projekta 003/2022, „Radionica statike“ d.o.o., Fra Andrije Kačića Miošića 22, Zagreb, projektant konstrukcije Branko Galić, dipl. ing. građ., siječanj 2022.; Očitovanje za crkve sv. Franjo i kapelu sv. Mihalja u Vugrovcu temeljem zahtjeva za optimizacijom pojačanja, projektanta konstrukcije Branka Galić, dipl. ing. građ., „Radionica statike“ d.o.o. Fra Andrije Kačića Miošića 22, Zagreb, 14. 6. 2022.; na koju je Gradski zavod izdao potrebnu suglasnost, GZZSKP, Suglasnost, KLASA: 612-08/21-028/49; URBROJ: 251-14-01/005-22-13, od 17. 6. 2022.

41 RADIONICA HEFERER, 2022.

13 Privremeno spremište u Markovom Polju, zaštita evakuiranih slika Tyvek folijom (foto: N. Oštarijaš, HRZ, 2020.)

Temporary storage space in Markovo Polje, protection of evacuated paintings with Tyvek sheets (photo: N. Oštarijaš, Croatian Conservation Institute, 2020)

Svi demontirani i evakuirani dijelovi sakralnog inventara župne crkve i dijelovi orgulja, izuzev zračnica orgulja koje su zbog osjetljivosti pohranjene u prostoru radionice Heferer, privremeno su pohranjeni u tri prostorije u spremištu u Markovom Polju⁴² (sl. 11, 12, 13). U tim prostorima postavljeni su digitalni termohigrografi Hrvatskoga restauratorskog zavoda za kontinuirano praćenje vrijednosti temperature i relativne vlažnosti zraka. Uz redovno praćenje stanja Hrvatski restauratorski zavod je od 2022., kroz redovnu programsku djelatnost, započeo opsežna konzervatorsko-restauratorska istraživanja i konzervatorsko-restauratorske radove na sakralnom inventaru župne crkve sv. Franje Ksaverskog, a u suradnji s Gradskim zavodom planirana je cjelovita fumigacija inventara, kako demontiranih i evakuiranih dijelova, tako i onih dijelova inventara koji su ostali u župnoj crkvi i zaštićeni su *in situ*.

U rujnu 2022. utvrđene su velike oscilacije očitavanih vrijednosti relativne vlage i temperature u prostorijama

42 Uz inventar i dijelove orgulja iz župne crkve, u prostorijama privremenog spremišta u Markovom Polju pohranjen je i dio inventara iz kapele sv. Mihalja u Vugrovcu koja je, također, znatno oštećena potresima 2020. GZZSKP, Izvještaj o provedenom konzervatorskom nadzoru demontaže, evakuacije i privremene pohrane sakralnog inventara iz kapele sv. Mihalja u Vugrovcu (Vugrovec Donji), KLASA: 612-08/20-010/721; URBROJ: 251-18-04/002-20-11, od 14. 12. 2020.

spremišta u Markovom Polju, aktivnost drvotočaca, kao i ukupno pogoršanje stanja predmeta. Također, bilo je potrebno izvršiti program fumigacije sakralnog inventara crkve, što ga je odobrilo i financiralo Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske kroz program zaštite i očuvanja pokretnih kulturnih dobara za 2022. godinu, a koji nije bilo moguće realizirati u spremištu u Markovom Polju.

Zbog navedenog, u suradnji s Hrvatskim restauratorskim zavodom, krajem rujna i početkom listopada 2022. provedeno je neophodno premještanje ugroženog inventara iz spremišta u Markovom Polju na novu lokaciju – u spremište u dijelu prizemlja Pastoralnog centra Župe sv. Ivana XXIII. pape u Dubravi.⁴³ Prije premještanja dijelovi inventara su pomno pregledani, nestabilni dijelovi su učvršćeni, a oslik je dodatno podlijepljen i imobiliziran japanskim papirom.

43 Prostor u dijelu prizemlja Pastoralnog centra Župe sv. Ivana XXIII. pape u Dubravi, Ul. Križnog puta 111, ustupljen je uz suglasnost i razumijevanje župnika, vlč. Kriste Brkića, na korištenje kao privremeno spremište. Prostor je, u suradnji s Hrvatskim restauratorskim zavodom, opremljen metalnim policama te je u prosincu 2020. u taj prostor prvo smješten evakuirani inventar iz potresom oštećene župne crkve Pohađa Blažene Djevice Marije u Čučerju. Postavljeni su termohigrografi i kontinuiranim praćenjem stanja utvrđeno je da su mikroklimatski uvjeti u prostoru stabilni, a budući da prostor nije bio u cijelosti iskorišten, dogovoreno je da se tu preseli i dalje privremeno pohrani i evakuirani inventar iz Vugrovca.

Predmeti su zapakirani u zračnu foliju i označeni, nakon čega su prevezeni u novo spremište⁴⁴ u kojem Hrvatski restauratorski zavod i dalje kontinuirano prati stanje predmeta, kao i vrijednosti temperature i relativne vlažnosti zraka.⁴⁵ Također, u prostoru spremišta u Pastoralnom centru je u studenom 2022. provedena fumigacija⁴⁶ svih demontiranih dijelova inventara iz župne crkve sv. Franje Ksaverskog i kapele sv. Mihalja, zajedno s inventarom iz župne crkve Pohoda Blažene Djevice Marije u Čučerju, koji se već od ranije nalazio pohranjen u spremištu u Dubravi.⁴⁷

ZAKLJUČAK

Na primjeru crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu opisano je djelovanje nadležne konzervatorske službe te opseg i zahtjevnost postupanja sa sakralnim inventarom nakon potresa. Iako je u početku bila namjera demontirati i evakuirati dijelove inventara u najmanjoj mogućoj mjeri, zbog opsega i složenosti građevinskih radova, kao i oštećenja crkve koja nisu bila odmah vidljiva jer su se nalazila iza oltara, inventar je demontiran i evakuiran gotovo u cijelosti. Prije demontaže inventara bilo je potrebno osigurati i pripremiti prostor za njegovu privremenu pohranu.⁴⁸ Praćenjem vrijednosti relativne vlažnosti zraka i temperature utvrđeno je da mikroklimatski uvjeti u prostorijama prvog spremišta u Markovom Polju nisu bili zadovoljavajući, a i stanje inventara se pogoršalo, stoga je, gotovo dvije godine nakon prve evakuacije, bilo potrebno cjelokupni demontirani inventar hitno premjestiti u novi prostor, za što je osiguran dio spremišta u prizemlju Pastoralnog centra Župe sv. Ivana XXIII. pape u Dubravi.

Kroz opisane aktivnosti na primjeru vugrovečke župne crkve naglašen je značaj sakralnog inventara kao

44 GZZSKP, Prethodno odobrenje za preventivno konzerviranje i pripremu za transport, premještanje i daljnju privremenu pohranu dijela sakralnog inventara župne crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu na novoj lokaciji, KLASA: UP/I-612-03/22-006/803; URBROJ: 251-14-04/002-22-02, od 30. 9. 2022.

45 ŠKARIĆ, KSENIJA, 2022.a

46 AGROSAN d.o.o., 2022. Dijelovi inventara koji se nisu demontirali i koji su ostali zaštićeni u župnoj crkvi u Vugrovcu (govornica propovjedaonice, krstionica, predela i donji dijelovi glavnog oltara, drvene obloge na stipesima bočnih oltara), u dogovoru s tvrtkom Agrosan d.o.o. fumigirali su se naknadno, po okončanju radova konstrukcijske obnove crkve, a kao dio odobrenog programa fumigacije.

47 GZZSKP, Izvještaj o provedenom konzervatorskom nadzoru demontaže, evakuacije i privremene pohrane sakralnog inventara iz župne crkve Pohoda Blažene Djevice Marije u Čučerju, KLASA: 612-08/20-010/700; URBROJ: 251-18-04/002-21-08, od 8. 1. 2021.

48 Dobrotom sestara Mire Pukšec i Nade Marković, župljanki Vugrovca, evakuirani dijelovi sakralnih inventara župne crkve sv. Franje Ksaverskog i kapele sv. Mihalja bili su više od dvije godine smješteni u pomoćnoj građevini u dvorištu njihove obiteljske kuće u Markovom Polju, Zlatarska ulica 4 A. Prema smjernicama Hrvatskog restauratorskog zavoda, uz sredstva za nabavu potrebnog materijala što ih je osigurala Župa, police i elemente za dodatnu opremu prostora spremišta u Markovom Polju izradio je Marko Marić, stolar čija je pomoć pri radovima smještaja, kao i naknadnog premještanja polica i ugroženog inventara u Dubravu, bila velika.

integralnog dijela nepokretnoga kulturnog dobra, obveza stručnih postupanja s pokretnim dobrima, važnost uključenosti župnika i župljana te potreba kontinuiranog prisustva nadležnih konzervatora i stručna pomoć restauratora. Osobito je važno povezivanje svih uključenih u procese poslijepotresne obnove, kao i fleksibilnost u smislu prilagodbe radovima konstrukcijske obnove građevine koja je istaknuta kao prioritarna te prilagodbe u odnosu na prve procjene stanja i smjernice za postupanja s inventarom.

Nastavno na poslijepotresna postupanja, demontažu i evakuaciju većeg dijela sakralnog inventara iz župne crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu, ali i buduću obvezu njegovog povrata u obnovljenu crkvu, u Hrvatskom restauratorskom zavodu su na oltarima i propovjedaonici provedena opsežna konzervatorsko-restauratorska istraživanja i pripremljena je dokumentacija kao nezaobilazno polazište za sve buduće konzervatorsko-restauratorske radove na inventaru župne crkve.⁴⁹ Elaborat s rezultatima konzervatorsko-restauratorskih istraživanja i smjernicama za obnovu iznimno je važan zbog planiranja vrste i opsega potrebnih radova na oltarima, propovjedaonici i krstionici, sve u cilju njihove cjelovite i ujednačene obnove, povrata i konačne prezentacije u obnovljenoj crkvi. Na kraju posebno ističemo da su započeli i uspješno se nastavljaju konzervatorsko-restauratorski radovi na glavnom oltaru sv. Franje Ksaverskog koji se provode kroz redovnu programsku djelatnost Hrvatskog restauratorskog zavoda i programe financirane sredstvima Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske.⁵⁰ Završetkom konstrukcijske obnove, četiri godine i šest mjeseci od zagrebačkog potresa, dana 22. rujna 2024. godine svečano je posvećena obnovljena župna crkva sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu. Tom prigodom u svetišće je, na privremenu poziciju, postavljena restaurirana oltarna slika Mihaela Stroya, *Čudo svetog Franje Ksaverskog*, a na menzu glavnog oltara restaurirano svetohranište (sl. 14). Tako je na najbolji način potvrđeno da dobra organizacija i suradnja svih uključenih, uz primjereno financiranje potrebnih konzervatorsko-restauratorskih radova na sakralnom inventaru, naposljetku donose i značajne rezultate.

49 ŠKARIĆ, KSENIJA, Elaborat konzervatorsko-restauratorskih istraživanja, Vugrovec, župna crkva svetog Franje Ksaverskog – pokretni sakralni inventar, studeni 2022.b

50 Do zaključenja ovog članka u Hrvatskom restauratorskom zavodu izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na svetohraništu i skulpturama četiri anđela te na velikoj oltarnoj slici *Čudo svetog Franje Ksaverskog*, autora Mihaela Stroya, s glavnog oltara sv. Franje Ksaverskog, a u tijeku su radovi na dijelovima arhitekture glavnog oltara. Cjeloviti radovi izvršeni su i na dvije barokne slike nepoznatih autora i njihovim originalnim pozlaćenim okvirima s atika bočnih oltara Majke Božje i sv. Josipa. Također, Umjetnička radionica Heferer je na pjevalištu crkve izvršila radove povrata i cjelovite montaže saniranih orgulja.

14 Vugrovec, župna crkva sv. Franje Ksaverskog, svečano posvećenje crkve 22. 9. 2024., prostor svetišta s obnovljenom oltarnom slikom s glavnog oltara (foto: S. Cvetnić - Radić, GZZSKP, 2024.)

Vugrovec, Parish Church of St. Francis Xavier, solemn consecration of the church, 22/9/2024, sanctuary area with the restored altarpiece from the main altar (photo: S. Cvetnić-Radić, City Institute for the Conservation of Cultural and Natural Heritage, 2024)

LITERATURA:

- BARIČEVIĆ, DORIS, Članovi kiparske obitelji Straub u Hrvatskoj, *Peristil*, 35-36, (1992.-1993.), 193-218.
- DOBRONIĆ, LELJA, Topografija zemljišnih posjeda zagrebačkih biskupa prema ispravi kralja Emerika iz god. 1201., *Rad JAZU*, 283 (1951.), 245-318.
- DOBRONIĆ, LELJA, *Stari „vijenac“ sela oko Zagreba*, Zagreb, 2003.
- GALOVIĆ, IVAN, *Vugrovec i okolina*, Zagreb, 1994.
- HABUŠ SKENDŽIĆ DUBRAVKA; ŠLOGAR HEDA, *Misno ruho župne crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu*, katalog izložbe, Sesvete: Muzej Prigorja, 2018.
- KLAJČ, IVAN, *Od Vugre do Vugrovca. Teme iz prošlosti Vugrovca i njegovih okolnih naselja*, Zagreb, 2019.
- NADU, MLADEN, *Povijesne crkve i kapele u Sjevetskom Prigorju (povijesni prikaz)*, Sesvete: Muzej Prigorja, 1994.
- SIRONIĆ, MARIJANA; MAŽAR, ZRINKA, *Potresi u Gradu Zagrebu 2020. – aktivnosti konzervatorske službe te dokumentiranje razmjera i vrste šteta na kulturnoj baštini*, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 46-47 (2022.-2023.), 111-135.

ŠKARIĆ, KSENIJA; OŽANIĆ MARTINA, Vugrovec Donji, Croatia, Parish Church of St Francis Xavier, u: *Tracing the Art of the Straub Family*, (ur.) Matej Klemenčić, Katra Meke, Ksenija Škarić, Ljubljana, 2019., 242.

INTERNETSKI IZVORI:

- ŠKARIĆ, KSENIJA; OŽANIĆ MARTINA, High Altar of Parish Church of St Francis Xavier in Vugrovec, *TrArS - Tracing the Art of the Straub Family*, 2018., <https://www.trars.eu/catalog-item.php?id=32> (20. 3. 2024.)
- ŠKARIĆ, KSENIJA; OŽANIĆ MARTINA, Left Side Altar of Our Lady in the Parish Church of St Francis Xavier in Vugrovec, *TrArS - Tracing the Art of the Straub Family*, 2018., <https://www.trars.eu/catalog-item.php?id=34> (20. 3. 2024.)
- ŠKARIĆ, KSENIJA; OŽANIĆ MARTINA, Right Side Altar of St Joseph of the Parish Church of St Francis Xavier in Vugrovec, *TrArS - Tracing the Art of the Straub Family*, 2018., <https://www.trars.eu/catalog-item.php?id=33> (20. 3. 2024.)

DOKUMENTACIJSKI IZVORI:

Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode
(GZZSKP)

AGROSAN d.o.o., *Izveštaj o fumigaciji demontiranog sakralnog inventara iz crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu i Pohoda BDM u Čučerju*, Zagreb, 2022.

FORETIĆ DOLEŽAL, MAŠA, *Glavni projekt konstruktivne obnove crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu, k.č. 283/2 k.o. Vugrovec, Razina 3: Konstruktivna obnova crkve sv. Franje Ksaverskog; Vugrovec, Z.O.P. VU-SVFR iz veljače 2022. kao prva faza cjelovite obnove zgrade*, koji se sastoje od: MAPA 1. *Arhitektonski projekt – Konstruktivna obnova crkve sv. Franje Ksaverskog, Vugrovec, T.D. 01/22, „Ured ovlaštene arhitektice Maše Foretić Doležal“*, Prilaz G. Deželića 16, Zagreb, veljača 2022.; MAPA 2.

FORETIĆ DOLEŽAL, MAŠA, *Ured ovl. Arh. Maša Foretić Doležal; GALIĆ, BRANKO, Radionica statike d.o.o., Projekt sanacije zgrade crkve, krova, pročelja i unutrašnjosti s izvedbenim troškovnikom*, Zagreb, srpanj 2020.

GALIĆ, BRANKO, Radionica statike d.o.o., *Elaborat ocjene postojećeg stanja građevinske konstrukcije, T.D. 175/2021*. Zagreb, 2021.

GALIĆ, BRANKO, *Građevinski projekt, projekt konstrukcije, broj projekta 003/2022, „Radionica statike“ d.o.o., Fra Andrije Kačića Miošića 22, Zagreb, siječanj 2022.a*

GALIĆ BRANKO, *Očitovanje za crkve sv. Franjo i kapelu sv. Mihalja u Vugrovcu temeljem zahtjeva za optimizacijom pojačanja, projektanta konstrukcije, „Radionica statike“ d.o.o. Fra Andrije Kačića Miošića 22, Zagreb, 14. 6. 2022.b*

GZZSKP, Zapisnik o prvom pregledu dana 4. travnja 2020., KLASA: 612-08/20-010/699; URBROJ: 251-18-04/002-20-1, od 10. 4. 2020.

GZZSKP, Konzervatorske smjernice za postupanje s inventarom upućene Župi sv. Franje Ksaverskog, KLASA: 612-08/20-010/699; URBROJ: 251-18-04/002-20-2, od 10. 6. 2020.

GZZSKP, Zahtjev upućen Upravi za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske za poduzimanje hitnih intervencija Hrvatskog restauratorskog zavoda na sakralnom inventaru Župne crkve sv. Franje Ksaverskog, Vugrovec Donji, KLASA: 612-08/20-010/699; URBROJ: 251-18-04/002-20-03, od 10. 6. 2020.

GZZSKP, Rješenje o preventivnoj zaštiti inventara, KLASA: UP/I-612-08/20-03/06; URBROJ: 251-18-04-20-01, od 29. 7. 2020.

GZZSKP, Prethodno odobrenje za demontažu, preventivno konzerviranje, pripremu za transport, premještanje i privremenu pohranu te dijelom zaštitu in situ inventara župne crkve, KLASA: UP/I-612-08/20-006/662; URBROJ: 251-18-04-20-2, od 20. 8. 2020.

GZZSKP, Službena bilješka o obilasku župne crkve sv. Franje Ksaverskog dana 09. rujna 2020., KLASA: 612-08/20-010/699; URBROJ: 251-18-04/002-20-11, od 14. 9. 2020.

GZZSKP, Zahtjev upućen Upravi za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske za dodatno poduzimanje hitnih intervencija Hrvatskog restauratorskog zavoda na sakralnom inventaru Župne crkve sv. Franje Ksaverskog, Vugrovec Donji, KLASA: 612-08/20-010/699; URBROJ: 251-18-04/002-20-15, od 2. 10. 2020.

GZZSKP, Izveštaj o provedenom konzervatorskom nadzoru druge faze demontaže, evakuacije i privremene pohrane sakralnog inventara iz župne crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu, KLASA: 612-08/20-010/821; URBROJ: 251-18-04/002-20-04 od 4. 12. 2020.

GZZSKP, Izveštaj o provedenom konzervatorskom nadzoru demontaže, evakuacije i privremene pohrane sakralnog inventara iz kapele sv. Mihalja u Vugrovcu (Vugrovec Donji), KLASA: 612-08/20-010/721; URBROJ: 251-18-04/002-20-11, od 14. 12. 2020.

GZZSKP, Izveštaj o provedenom konzervatorskom nadzoru demontaže, evakuacije i privremene pohrane sakralnog inventara iz župne crkve Pohoda Blažene Djevice Marije u Čučerju, KLASA: 612-08/20-010/700; URBROJ: 251-18-04/002-21-08, od 8. 1. 2021.

GZZSKP, Suglasnost na Glavni projekt konstruktivne obnove crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu, k.č. 283/2 k.o. Vugrovec, RAZINA 3: KONSTRUKTIVNA OBNOVA CRKVE SV.FRANJE KSAVERSKOG; VUGROVEC, Z.O.P. VU-SVFR iz veljače 2022. kao prva faza cjelovite obnove zgrade, KLASA: 612-08/21-028/49; URBROJ: 251-14-01/005-22-13, od 17. 6. 2022.

GZZSKP, Prethodno odobrenje za preventivno konzerviranje i pripremu za transport, premještanje i daljnju privremenu pohranu dijela sakralnog inventara župne crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu na novoj lokaciji, KLASA: UP/I-612-03/22-006/803; URBROJ: 251-14-04/002-22-02, od 30. 9. 2022.

LUCIĆ, FILIP; PERUŠIĆ, MLADEN, *Župna crkva sv. Franje Ksaverskog, Vugrovec, Prijedlog nastavka demontaža oltara zbog izvedbe radova sanacije, s priložima*, Vugrovec, rujna 2020.

MAKSIMOVIĆ VASEV, NIVES, Gilda – obrt za restauriranje i dizajn, *Vugrovec Donji, Župa sv. Franje Ksaverskog, Sesvete, Župa Svih svetih – Hitna dokumentacija zatečenog stanja/oštećenja nakon potresa 22. ožujka 2020.*, Zagreb, 30. 3. 2020.

Obrasci za evidenciju štete od potresa na kulturnim dobrima, Ministarstvo kulture RH, pokretna kulturna dobra, broj evidencije: 303 / 301, datum evidencije štete, 8. 5. 2020.

PERUŠIĆ, MLADEN, *Konzervatorski elaborat za župnu crkvu sv. Franje u Vugrovcu stradalu u potresu 22. ožujka 2020.*, Zagreb, 2021.

PODNAR, HRVOJE, Intrados d.o.o., *Izveštaj o stanju konstrukcije nakon potresa 22. ožujka 2020.* – 06/20, Zagreb, 2020.

RADIONICA HEFERER, *Zapisnik o evakuaciji*, Zagreb, 3. travnja 2020.

RADIONICA HEFERER, *Demontaža i evakuacija zračnica, mještova, sviraonika te baze kućišta povijesnih orgulja M. Heferer-a Ud. i Sin, op. 205 (1909. god.) iz župne crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu*, Zagreb, 2022.

Hrvatski restauratorski zavod, Informacijsko-dokumentacijski odjel

GALOVIĆ, MARIJANA; WOLFF ZUBOVIĆ, MARTINA, *Izvešće o provedenim radovima izravnog preventivnog konzerviranja na dijelu drvenog inventara kapele sv. Mihaela iz Vugrovca Donjeg*, veljača 2013.

ŠKARIĆ, KSENIJA, *Izvešće o provedenoj demontaži, evakuaciji i privremenoj pohrani dijela inventara župne crkve svetog Franje Ksaverskog u Vugrovcu Donjem*, rujna 2020.

ŠKARIĆ, KSENIJA, *Izvešće o provedenoj evakuaciji i pohrani dijela inventara župne crkve svetog Franje Ksaverskog i kapele svetog Mihalja u Vugrovcu Donjem*, listopada 2022.a

ŠKARIĆ, KSENIJA, *Elaborat konzervatorsko-restauratorskih istraživanja, Vugrovec, župna crkva svetog Franje Ksaverskog – pokretni sakralni inventar*, studeni 2022.b

Abstract

IMPLEMENTATION OF POST-EARTHQUAKE PROTECTION MEASURES FOR THE SACRAL INVENTORY IN THE PARISH CHURCH OF ST. FRANCIS XAVIER IN VUGROVEC

The Parish Church of St. Francis Xavier in Vugrovec sustained significant damage during the 2020 earthquake that hit the city of Zagreb and its surrounding area. In addition to the damage to the building itself, the sacral inventory of the church was also damaged to a lesser extent. Therefore, the damage to the movable inventory was documented shortly after the earthquake and conservation guidelines for further action were developed. Although the initial plan was to dismantle and evacuate parts of the inventory to the smallest extent possible, the scope and complexity of the construction work, along with hidden damage to the church behind the altar, required the removal and evacuation of nearly the entire inventory. Before dismantling the inventory, it was necessary to secure and prepare space for its temporary storage. Monitoring the values of relative humidity and air temperature revealed that the microclimate conditions in the initial storage space in Markovo Polje were inadequate, and the inventory's condition deteriorated. As a result, nearly two years after the first evacuation, the entire dismantled inventory had to be urgently relocated to a new space. A section of the storage area on the ground floor of the Pastoral Center of the Parish Church of Pope St. John XXIII in Dubrava was allocated for this purpose.

Following post-earthquake procedures, dismantling and evacuation of a significant portion of the sacral inventory from the Parish

Church of St. Francis Xavier in Vugrovec, and considering the future requirement for its return to the restored church, the Croatian Conservation Institute conducted extensive conservation-restoration research on the altars and pulpit. This led to the preparation of a study that represents the required starting point for all future conservation-restoration activities related to the parish church's inventory.

The paper includes a description of the activities of the competent conservation department and the extent and requirements of managing the sacral inventory after the earthquake, based on the example of the Church of St. Francis Xavier in Vugrovec. It highlights the significance of the sacral inventory as an integral part of immovable cultural heritage, the necessity of professional management of movable heritage, the importance of involving pastors and parishioners, and the need for the continuous presence of qualified conservators and professional help of restorers. It is particularly important for everyone involved in the post-earthquake reconstruction process to collaborate and remain flexible in terms of adaptation to the structural renovation of the building that has been prioritized, and in adjusting the initial condition assessments and guidelines for managing the inventory.

